

לאכול הימנו עצמו שתי סעודות.

אמר רב יוסף: מנא אמינא לה שאינו ליפתן?

דהני פרסאי [פריסיים], אכלי טבחקי [חתיכות של בשר צלי] בלא נהמא [בלא פת]. וכיון שכן, אף שאנו דרכנו לאוכלו עם פת, בעי שיעור מזון שתי סעודות כשאוכלין בלא פת.

אמר ליה אבוי: וכי פרסאי הוו רובא דעלמא, שיהיה דין כל העולם, כפי שנוהגים הם?!

ומביא אבוי ראייה כי מנהגם של מיעוט אנשים אינו קובע את ההלכה:

(והתנן) [והתניא] לענין שיעור בגדים הראויים לקבל טומאת מדרס של זב, וכיוצא בו [תוספות]³²:

בגדי עניים, כלומר: מטלית שאין בה אלא שלש על שלש אצבעות, שרק עניים מחשיבים אותה ומיחדים אותה לישיבה, חשובה היא לקבל טומאה כאשר היא שייכת לעניים. אבל אם היא שייכת לעשירים שאינן מחשיבים אותה מחמת קוטנה אין היא מקבלת טומאה.

בגדי עשירים, כלומר: מטלית שיש בה שלשה על שלשה טפחים, שאף העשירים מחשיבים אותה ומיחדים אותה לישיבה, חשובה היא לקבל טומאת מדרס אף כאשר לעשירים היא.

א-2 ותידוק מינה: אבל "בגדי עשירים" — לעניים, לא!

כלומר: כאשר המטלית של עניים היא, אין אומרים שלא תקבל טומאה אלא אם כן ראויה היא אף לעשירים. אלא אומרים כיון שלבעליה העניים היא ראויה, הרי אף לעשירים, שהיא אינה ראויה להם, טמאה היא.

והכא נמי בבשר צלי, אין אומרים כדברי רב יוסף שכיון שאצל פרסאי אינו ליפתן, אף לגבי דידן לא הוי ליפתן, וצריך ממנו עצמו שיעור שתי סעודות לעירוב!

וכיון שכן תיקשי, אמאי אזלת בתר פרסאי?!

וכי תימא, כל כי האי גוונא ששיעורו של זה לא כשיעורו של זה, אזלינן תמיד לחומרא, ולפיכך:

הכא — גבי בגדי עניים — אזלינן לחומרא, ואמרין כיון שלהם יש בו שיעור לקבל טומאה, טמא הוא, אף שלעשירים אין בו שיעור.

והכא נמי — גבי עירוב — בעינן למיזל לחומרא, ולומר להיפך: אף שלגבי דידן הוי ליפתן — ודי בשיעור שיש בו כדי ללפת פת של שתי סעודות — מכל מקום, כיון דלגבי פרסאי לא הוה ליפתן, אין מערבין בו אלא כשיעור הראוי לפרסאי, דהיינו מזון שתי סעודות ממנו עצמו.

הא ליכא למימר:

כי התניא לגבי עירוב, דאזלינן בכי האי גוונא לעולם לקולא!

ולאו דוקא לענין טומאת מדרס, וכמו שכתבו

32. ודעת רש"י שלענין כל הטומאות מיירי הכא,

דתניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר: מערבין לחולה ולזקן — שאוכלין מעט, ושיעור מזון שתי סעודות שלהן קטן משל אדם בינוני — בשתי סעודות כדי מזונו שלו, ולא כשל אדם בינוני, כיון דהוי לקולא.

ומערבין לרעבתן — שאוכל יותר מאדם בינוני — בפעודה בינונית של כל אדם כיון דהוי לקולא!

והכא נמי לקולא בעי לך למיזל. וכיון דלדידן בשר צלי ליפתן הוי, סגי בשיעור של ליפתן? ³³

ומסקינן: קשיא!

ותמהינן: ומי אומר רבי שמעון בן אלעזר הכי, דרעבתן אין משערין לו בעצמו, אלא נגרר הוא אחר כל אדם?!

ומביאה הגמרא ראייה מהלכות טומאה כי לרבי שמעון בן אלעזר נקבע השיעור לפי

האדם עצמו ולא לפי אחרים.

בית שנמצא בו מת, גזרו חכמים על כל פתחיו שיהיו מטמאים את האדם והכלים הנמצאים בחלל הפתח, אם בפתחים האלה יש צד שיוציאו בהם את המת מהבית.

אך אם יש בין הפתחים "פתח מסויים", שדוקא דרכו עומדים להוציא את המת מן הבית, הרי רק פתח זה מטמא את הנמצאים בחללו, ולא שאר הפתחים, כיון שהם אינם מיעדים להוצאת המת [כתוצאה מקיומו של הפתח המסויים].

אחד הדברים המגדירים פתח כ"פתח מסויים" להוצאת המת, הוא כאשר לפתח זה יש שיעור של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, בעוד שבשאר הפתחים אין שיעור כזה [לפי הריטב"א כאן].

שיעור זה של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים נקבע משום שהוא השיעור לפתח שדרכו אפשר להעביר מת בגודל רגיל³⁴.

את המת [רש"י לקמן דף סח א] — רק הוא טמא וכולן טהורין.

חישב להוציא בפתח אחד מהן, או בחלון שהוא ארבעה על ארבעה טפחים [שפחות מארבעה על ארבעה אינו חשיב להציל על השאר, רש"י לקמן].

ובביצה דף י. פירש רש"י: דבכך שיערוהו ראוי להוצאת מתים, וכן כתב ר"ש במשניות. ובריטב"א כתב כאן, משום דחשיב "פתח".

הציל על כל הפתחים.

וזהו שאמרו: המת פתחו בארבעה טפחים. ובריטב"א כאן כתב: אף אם לא חישב להוציאו באותו פתח, אם יש שם פתח שהוא ארבעה על ארבעה, מציל הוא על שאר הפתחים

התוספות משמו. ובתוספות הרא"ש דקדק כן גם מרש"י הכא.

³³ נתבאר על פי דברי רש"י. אבל בריטב"א כתב: שאין קושית הגמרא מרעבתן, אלא מזקן וחולה בלבד, ראה שם.

³⁴ תנן באהלות [פרק ג משנה ו]: "והמת — פיתחו בארבעה טפחים להציל הטומאה על הפתחים".

ופירש הר"ש: גזרו חכמים טומאה על הפתח [ואפילו סגור הוא, שאינו בתוך אוהל המת], כיון שהמת יצא דרך שם. ואם יש לבית פתחים הרבה — כולן טמאין!

נפתח אחד מהן — שודאי בהוא פתח יוציא

ארבעה טפחים. ריטב"א.

איבעיא להו: האם פליגי רבנן — גבי עוג מלך הבשן — עליה דרבי שמעון בן אלעזר, או לא פליגי?

תא שמע: דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: אפילו עוג מלך הבשן — פיתחו בארבעה! אלמא חזינן, דפליגי רבנן עליה דרבי שמעון בן אלעזר.

ודחינן: התם במימריה דרבי יוחנן, מיירי דאיכא פתחים קטנים — פחותין מארבעה — טובא. ואיכא חד פתח דהוי ארבעה טפחים, וברור שצריך לפרוץ את אחד הפתחים ולהרחיבו כדי להוציא דרכו את המת [הגדול יותר מרוחב הפתחים].

ולכן במקרה שכזה אמרינן, דודאי, כי קא מרוח כשירחיבו את אחד הפתחים — בההוא פתח של ארבעה טפחים קא מרוח, ולכן חשוב הפתח הזה כמי שמיוחד להוצאת המת דרכו.

ובכי האי גוונא אפילו רבי שמעון בן אלעזר מודה שפתח זה מציל על כולם אף בעוג מלך הבשן.

ולא אמר רבי שמעון בן אלעזר שפיתחו של

והתניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר: עוג מלך הבשן שמת, שיעור פיתחו כדי לסיימו כפתח העומד להוצאת המת ביחס לשאר הפתחים [הקטנים מפתח זה] — כמלואו של עוג מלך הבשן!

כלומר: כשיעור שראוי להוציאו דרך שם!

ודין פתח זה הוא כמו דין פתח של ארבעה טפחים בשאר מתים [ריטב"א].

והשתא תיקשי, מאי שנא דגבי עירוב אמרת כי אפילו אדם רעבתן שיעורו ככל אדם, ואילו לגבי עוג מלך הבשן שמת, לא אמרינן שיהיה שיעור פתחו כשיעור פתחו של כל אדם בארבעה טפחים, אלא כשיעור שלו עצמו [ריטב"א]!?

ואביי³⁵,

התם — גבי עוג מלך הבשן — היכי ליעביד?

האם הדומי נהרמיה [ונפקיה]! וכי ננול את המת לחתכו לחתיכות כדי להוציאו.

כלומר: לא דמי, כי התם כיון שאין המת מטמא אלא בפתח ה"ראוי לו", הרי מת בגודלו של עוג לא ניתן להוציא בפתח של

35. כך היא הגירסא בגמרא, ומשמע דמישך שייכא הך קושיא במילתיה דאביי לעיל, והוי כמו "ואביי אמר לך", וביאר מהרש"א, דהזכיר אביי, משום דהוא הביא ברייתא דרבי שמעון בן

הקטנים שלא יטמאו. ואין טמא אלא אותו פתח שיש בו ארבעה על ארבעה [ולא מצאנו לו חבר בראשונים].
וברש"י כאן, משמע קצת כהריטב"א.

עוג צריך להיות כמלואו כדי ליחדו להוצאת המת, אלא לענין שאם יש שם פתח שראוי לצאת בו כמות שהוא, ושאר פתחים של ארבעה שאינם כמלואו של עוג, שפתח זה טמא והשאר טהורים³⁶.

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: מערבין בבשר חי [מליח ולא מבושל. ראה מה שכתבו הראשונים לעיל].

אמר רב שימי בר חייא: מערבין בביצים חיות שלא נתבשלו, דזימנין סועדין בהן על ידי הדחק [ריטב"א].

וכמה ביצים נותן לעירוב?

אמר רב נחמן בר יצחק: (אחת) סיני [רב יוסף, שהיה בקי במשניות וברייטות ומסודרין בפיו, כאילו קבלם מהר סיני מפי משה רבינו, רבינו יהונתן] אמר: שתיים!

שנינו במשנה: הנודר מן המזון — מותר במים ובמלח:

ודייקנן: מים ומלח הוא דלא איקרי "מזון" להיכלל בכלל נדרו. הא כל מילי אחריני איקרי "מזון".

לימא תיהוי תיובתא דרב ושמואל.

דרב ושמואל, דאמרי תרווייהו: אין מברכין בורא מיני מזונות אלא על חמשת המינין של דגן בלבד.

וטעמייהו: משום דלא איקרי "מזון" אלא חמשת מיני דגן בלבד. ואילו ממתניתין מוכח דהכל מיקרי "מזון"³⁷.

ותמהינן אקושיין: וכי לא אותביניה לרב ושמואל **דדא זימנא** [וכי לא הקשינו כבר עליהם פעם אחרת, ממקום אחר] בברכות דף לז, מברייטא?!

ומפרשינן: אפילו הכי, **לימא תיהוי תיובתיהו נמי מהא** [האם יש תיובתא גם ממתניתין?]

ומשנינן: **אמר רב הונא: ממתניתין ליכא לאותובי לרב ושמואל. כי מתניתין לא מיירי דקאמר הנודר "מזון" — אסור עליי".** אלא **באומר "כל הזן — אסור עליי".**

ולכן, רק **מים ומלח, הוא דלא זייני** [משביעים].

הא כל מילי — ואפילו שאינם מחמשת מיני דגן — **זייני.**

ומיהו בהא לא סגי להיקרא "מזון" ולברך עליהם בורא מיני "מזונות", כיון שאינם סועדים את לב האדם. ולפיכך אין מברכין בורא מיני "מזונות" אלא על חמשת מיני דגן.

ותמהינן אהא דאמרינן דכל מילי זייני:

זו. ובשפת אמת כתב שדברי הריטב"א כאן צריכים עיון.

37. ומיהו, אף למאי דמשמע ממתניתין דהכל מיקרי "מזון", מכל מקום אין מברכין "בורא מיני מזונות" אלא על דבר שקובעין עליו

אלעזר ברעבתן. אך בריטב"א שהאריך בפירושו הגמרא לא הזכיר כל זה. וכתב כאן: ופריק אביי:

36. על פי ריטב"א. וראה רש"י, גאון יעקב, ושפת אמת כאן. וחזון איש באהלות על סוגיא

מערבין לו בה. כיון שלא אסר על עצמו אלא אכילה, ולא הנאה. ואין העירוב בככר זו אסורה עליו מכח שבועתו³⁸.

אבל הנודר: **ככר זו עלי**, ואסר על עצמו גם הנאת הככר — **אין מערבין לו בה**, כיון שאף הנאת עירוב נאסרה עליו³⁹.

מיתבי מהא דשנינו בברייתא: **הנודר מן הככר — מערבין לו בה**.

ומדייקת הגמרא: **מאי לאו**, בכגון דאמר "ככר זו אסורה עלי", ומכל מקום מערבין לו בה.

אלמא, אין אדם אוסר בסתם אלא עיקר הנאת הדבר, וכשנודר מככר אדעתה דאכילה נדר, ולא אדעתה דעירוב?

ומשנינן: **לא** כך נדר. אלא הכא איירי דאמר: שבועה שלא אוכל ככר זו. שלא אסר אלא אכילתו.

הכי נמי מסתברא שהמדובר הוא בשבועה שלא אוכלנה.

מדקתני סיפא: אימתי יכול לערב בככר האסורה, **בזמן שאמר שבועה שלא אמעמנה**. לפי שלא אסר את ההנאה.

והאמר רבה בר בר חנה: **כי הוה אזילנא בתריה דרבי יוחנן למיכל פירי דגינוסר** [כשהיינו הולכים אחר רבי יוחנן לאכול פירות גינוסר, היא ארץ ים כנרת שפירותיה מתוקין], **כי הוינן בי מאה** [כשהיינו חבורה של מאה איש] **הוה מנקטינן לכל חד וחד עשרה עשרה** [היינו לוקחים לכל אחד עשרה פירות].

וכי הוינן בי עשרה [וכשהיינו חבורה של עשרה] **הוה מנקטינן לכל חד וחד מאה מאה**.

ובל מאה מינייהו [וכל מאה מן הפירות] **(לא) הוה מחזיק להו צנא בת תלתא סארי** [היה צריך כדי להחזיקן סל של שלש סאין]. **והוה אכיל להו — רבי יוחנן — לכולהון**. **ואפילו הכי אמר רבי יוחנן: שבועתא דלא טעים לי "זיונא"** [היה נשבע לאחר אכילתו שלא טעם כדי שביעה!]

הרי חזינן, שפירות אינן משביעין, והאיך אמרת דכל מילי זייני?

ומשנינן: **אימא: כך היה רבי יוחנן נשבע: שבועתא דלא טעים לי מזונא** [עדיין לא סעדתי את לבי!]

אמר רב הונא אמר רב:

הנשבע: שבועה שלא אוכל ככר זו —

— כיון שיכול לישאל על נזירותו. והכא נמי יכול לישאל על שבועתו, ראשונים. וראה לשון רש"י.

³⁹ נתבאר על פי משמעות רש"י. אבל בתוספות ביארו: שאין החילוק בין אוסר אכילה לאוסר הנאה, אלא בין שבועה לנדר. וברשב"א וריטב"א הסכימו כדעת רש"י. וראה שם שביארו

סעודה. ונפקא מינה: שאף על אורו ודוחן מברכים בורא מיני מזונות. תוספות.

³⁸ ואי משום דאסור הככר עליו באכילה ואינו ראוי לעירוב. הא לא איכפת לן, דלחכמים דמתניתין אם חזי לאחרים מערבין בו לכולם. ואפילו לסומכוס מהני לעירוב, דומיא דייין לנזיר דלא פליג סומכוס — כדלקמן בעמוד ב

ואכתי תמהינן: אבל אם אמר "ככר זו עלי" מאי דעתך — האם הכי נמי דאין מערבין לו בה?

אי הכי, תיקשי: אדתני סיפא: האומר "ככר זו הקדש" אין מערבין לו בה, לפי שאין מערבין בהקדשות, היות ואינם ראויים לאכילת אדם.

ליפלוג וליתני בדידה — בככר חולין שלא הקדשו, אלא אסר על עצמו בשבועה או בנדר.

ונימא: במה דברים אמורים שאפשר לערב בככר שאסרה, בכגון דאמר "שבועה שלא אוכל ככר זו".

אבל אם אמר "ככר זו עלי" — אין מערבין לו בה.

ומזה שהתנא לא חילק כך, מוכח שאפילו אמר "ככר זו עלי" מותר לערב בה.

אמר משני לך רב הונא: אלא מאי בעית למימר, דכל היכא דאמר "ככר זו עלי" מערבין לו בה?!

הא לפי זה קשיא רישא. דקתני בה: אימתי מערבין בזמן שאמר "שבועה שלא אטעמנה", אלמא, אם אמר "ככר זו עלי" — אסור לערב בה?!

אלא, בהכרח, שאי אפשר ללמוד מלשון הברייתא מהו הדין באומר "ככר זו עלי".

ודחינן: רישא לא קשיא: אלא הסורי מיחסרא בלשון הברייתא, וחכי קתני בה:

הנודר מן הככר — מערבין לו בה. ואפילו אם אמר סתם "ככר זו עלי" — נעשה כאומר "שבועה שלא אטעמנה". שאף כאן, לא אסר עצמו אלא באכילה [ראשונים].

והדרין לקושיין: מכל מקום קשיא לרב הונא הא דאקשינן, אמאי קתני בסיפא דבככר הקדש אסור. והרי אפילו באומר ככר זו עלי, אסור?!

ומשנינן: אין הכי נמי דמהך ברייתא מוכח דלא כרב הונא.

והוא — רב הונא — דאמר כרבי אליעזר דפליג אהך ברייתא.

דתניא: רבי אליעזר אומר: "שבועה שלא אוכל ככר זו" — מערבין לו בה.

"ככר זו אסורה עלי" — אין מערבין לו בה. והיינו כדרב הונא!

והשתא תמהינן ארבי אליעזר: ומי אמר רבי אליעזר הכי?!

והתניא: זה הכלל: כשאדם אוסר עצמו באוכל, כלומר כשנשבע שהוא לא יאכל [שהשבועה איסור גברא היא, כדאיתא בנדרים דף ב ב] — מערבין לו בה⁴⁰.

בזה בר"ן.

40. והוא הדין אם נדר, ובנדרו אסר על עצמו איסור אכילה בלבד — ריטב"א ור"ן, ראה שם.

אמאי נקט רב ברישא דמילתיה שבועה, ובסיפא דמילתיה נדר, אף שעיקר החילוק הוא בין אסר עליו אכילתו, או שאסר אף הנאתו. וראה עוד

אבל **אוכל הנאסר לו לאדם** [היינו נדר, שהוא איסור חפצא, כדאיתא בנדרים דף ב ב], וכגון שאמר "ככר זו עלי" — **אין מערבין לו בה**.

רבי אליעזר אומר: האומר "ככר זו עלי" — **מערבין לו בה**.

אבל האומר "ככר זו הקדש" — **אין מערבין לו בה**.

לפי שאין מערבין לו לאדם בהקדשות.

והשתא תיקשי דרבי אליעזר אדרבי אליעזר.

דלעיל קתני בברייתא שלפי רבי אליעזר האומר "ככר זו אסורה עלי" אין מערבין לו בה.

ואילו הכא קתני דלרבי אליעזר האומר "ככר זו עלי" מערבין לו בה?!

ומשינין: **תרי תנאי הם**, ונחלקו **אליבא דרבי אליעזר** מהי שיטתו.

שנינו במשנה: **מערבין לנזיר ביון**, ולישראל בתרומה.

ואמרינן: **מתניתין — דלא כבית שמאי**.

דתניא: בית שמאי אומרים: אין מערבין לנזיר ביון ולישראל בתרומה.

בית הלל אומרים: מערבין לנזיר ביון, ולישראל בתרומה.

אמרו להן בית הלל לבית שמאי: וכי אי אתם מודין

שמעריבין אפילו לגדול **ביום הכפורים**, ואף ל-ב על גב דלא חזי ליה, הואיל וחזי לקטן שאינו בר עונשין?!

אמרו להן בית שמאי: אבל [אמת]!

אמרו להן בית הלל: כשם שמעריבין לגדול **ביום הכפורים**, כן מעריבין לנזיר ביון, ולישראל בתרומה!

ומבארת הגמרא כי **בית שמאי מחלקים**:

התם — ביום הכפורים — אין הטעם משום דחזי לקטן, אלא משום **דאיכא סעודה הראויה מבעוד יום** של ערב יום הכפורים, אף לגדול שעירב [וכמאן דאמר — לקמן דף לו א — שבסוף היום שלפני שבת קונה העירוב, ולא בין השמשות. ריטב"א].

הכא — גבי נזיר ותרומה — ליכא סעודה הראויה מבעוד יום למי שמערב.

ומפרשינן לברייתא דפליגי בית שמאי ובית הלל בעירוב האסור לזה ומותר לזה, ומשמע, שבעיקר הנחת עירוב של מזון מודו בית שמאי:

כמאן — הוי הך ברייתא — דלא כחנניה בדעת בית שמאי!

דתניא: חנניה אומר: כל עצמן של בית שמאי לא היו מודים בעירוב שיכול לתת מזונו במקום שביתתו. לפי שאינו קונה לו מקום שביתה עד שיוציא מטתו וכל כלי תשמישיו הצריכים לו לשבת [ריטב"א] לשם [למקום שרוצה לקנות שביתה]⁴¹.

תו מפרשינן: **כמאן אזלא הא דתניא**:

ברייתא דלא כחנניה: דלחנניה ודאי שצריך

41. ובגאון יעקב פירש, דהכי דייקין דהך